

Verschijnt in NJCM-Bulletin jaargang 33, nummer 1,
januari 2008

PERSVRIJHEID EN JOURNALISTIEKE ETHIEK

Europees Hof voor de Rechten van de Mens 5 juni 2007, *Gorelishvili t. Georgië* (appl. no. 12979/04)[▪]

met noot van Wouter Hins^{▪▪}

Hoe zorgvuldig moet een journalist zijn wanneer hij een politicus van strafbare feiten beschuldigt? Een algemeen antwoord is niet te geven. Van een journalist kan niet worden gevergd dat hij de ‘waarheid’ van zijn mening bewijst. Wel moet ook een subjectief oordeel enige basis hebben in de feiten. Relevante factoren zijn onder meer het maatschappelijk belang van het onderwerp, de schade die de publicatie toebrengt aan de persoonlijke levenssfeer en het gezag van de gebruikte bronnen. Onderstaand arrest slaat geen nieuwe wegen in, maar geeft een aardige illustratie van het geldende recht krachtens artikel 10 EVRM.

Feiten

Mevrouw Gorelishvili is een journaliste in Georgië. Op 3 juli 2000 schrijft zij een artikel in de krant ‘Meridiani 44’ over de financiële handel en wandel van het parlamentslid Lominadze. Het artikel maakt deel uit van een serie over corruptie bij de overheid. Corruptie is door de wetgever van Georgië als een belangrijk probleem onderkend. Er bestaat een wet van 17 oktober 1997, die publieke gezagsdragers verplicht tot het doen van opgaven van hun inkomen en hun vermogen. De opgaven moeten jaarlijks worden ingediend zolang de betrokkene een ambt bekleedt, alsmede op het moment van aftreden dan wel ontslag. Behoudens een paar uitzonderingen zijn de opgaven openbare documenten. Het is op basis van deze documenten dat de serie in Meridiani 44 geschreven wordt.

Het artikel van Gorelishvili over de politicus Lominadze komt hard aan. Op sarcastische toon vraagt zij zich af hoe het parlamentslid twee dure huizen – naast een derde huis dat hij geërfd heeft – kon kopen. Het reguliere inkomen van een parlementariër is daarvoor niet toereikend. Heeft zijn schoonzoon, die directeur is van de presidentiële veiligheidsdienst, een handje geholpen? Of kunnen mensen zoals Lominadze van de lucht leven? Voor het geval de lezers de hint nog niet begrepen hebben, citeert de journaliste een bekende Georgische schrijver: ‘de overheid is een heiligdom; daar is geen plaats voor schurken’. Lominadze voelt zich zwaar beledigd en spant een procedure wegens smaad aan tegen zowel de journaliste als de uitgever. Zijn belangrijkste stelling is dat de publicatie gewoon onwaar is. Hij heeft de twee huizen helemaal niet gekocht in de periode waarin hij

---

▪ Samenstelling Hof (tweede sectie): Tulkens (president), Baka, Cabral Barreto, Türmen, Ugrekhelidze, Mularoni en Jočiené.

▪▪ A.W. Hins is universitair docent staats- en bestuursrecht aan de Universiteit van Amsterdam en bijzonder hoogleraar pers-, omroep- en mediarecht aan de Universiteit Leiden.

parlementariër was. Lid van het parlement werd hij in 1993, terwijl hij de twee huizen meer dan tien jaar eerder verwierf.

Gorelishvili en de uitgever verweren zich voor de nationale rechter met een aantal argumenten. In de eerste plaats beroepen zij zich op het feit dat de heer Lominadze een politicus is. Politici moeten meer tolerantie opbrengen voor kritiek op hun optreden dan een ambteloze burger. Bovendien neemt Lominadze een bijzondere plaats in binnen het parlement. Hij vertegenwoordigt de regering in ballingschap van Abchazië. Formeel hoort die regio bij de republiek Georgië, maar in feite is het een vazalstaat van buurland Rusland. Georgië heeft geen echte controle over Abchazië. Alles wat met de ‘afvallige regio’ te maken heeft is politiek gevoelig en maakt deel uit van een maatschappelijk debat. Bij de bespreking van maatschappelijk relevante onderwerpen moeten de grenzen van de uitingenvrijheid ruimer getrokken worden. Tenslotte heeft Gorelishvili haar informatie gehaald uit de opgaven van inkomen en vermogen die Lominadze zelf heeft ingeleverd en die krachtens de wet van 17 oktober 1997 openbaar zijn. Daarin was niets te lezen over de datum van verwerving van de twee huizen. Hoe kon zij dan weten dat Lominadze beide huizen al voor zijn toetreding tot het parlement bezat?

Voor de nationale rechter lijdten de journaliste en de uitgever in drie instanties een nederlaag. Op 12 september 2003 doet het Georgische Hooggerechtshof einduitspraak. Het hof erkent dat politici meer over hun kant moeten laten gaan dan gewone burgers, maar besluit toch tot een veroordeling. Doorslaggevend acht het hof dat de gedaagden de juistheid van hun kritiek niet hebben kunnen bewijzen. Volgens artikel 18 van het Georgische Burgerlijk Wetboek kan iedereen een rectificatie vorderen van informatie die schadelijk is voor zijn eer of goede naam, tenzij degene die de informatie heeft verspreid de waarheid ervan aantoont. Bovendien wijst het Hooggerechtshof op de maatschappelijke verantwoordelijkheid van journalisten. Gorelishvili had beter onderzoek moeten doen naar de feiten. Ten onrechte is zij in haar artikel afgegaan op ongefundeerde veronderstellingen. Het hof veroordeelt de journaliste en de uitgever van de krant Meridiani 44 daarom tot een rectificatie. Bovendien wordt een klein bedrag aan schadevergoeding opgelegd wegens de immateriële schade die geleden is door Lominadze.

Op 10 maart 2004 dient Gorelishvili een klacht in bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. De uitgever van de krant laat het erbij zitten. Twee jaar later, op 8 maart 2006, besluit het EHRM toepassing te geven aan artikel 29, derde lid, EVRM en het onderzoek naar de ontvankelijkheid en de gegrondheid van de klacht gelijktijdig uit te voeren.

Uitspraak

(...)

2. The Court's assessment

31. It is not disputed between the parties that the Supreme Court judgment of 12 September 2003, being the final instance in the defamation proceedings, constituted an ‘interference’ with the applicant’s rights under Article 10 § 1 of the Convention. The Court notes that the interference was ‘prescribed by law’ – Article 18 of the Civil Code – and pursued the legitimate aim of protecting the reputation or rights of others. This point was also not disputed by the parties. Consequently, the Court’s remaining task is to determine whether the interference was ‘necessary in a democratic society’.

32. As a matter of general principle, the ‘necessity’ for any restriction on freedom of expression must be convincingly established. It is in the first place for the national authorities to assess whether there is a ‘pressing social need’ for the restriction and, in making their assessment, they enjoy a certain margin of appreciation. However, in cases concerning the media, the national margin of appreciation is circumscribed by the interests of a democratic society in ensuring and maintaining a free press. Similarly, that interest will weigh heavily in the balance in determining, as must be done under paragraph 2 of Article 10, whether the restriction was proportionate to the legitimate aim pursued (see *Fressoz and Roire v. France* [GC], no. 29183/95, § 45, ECHR 1999-I).

33. In exercising its supervisory function, the Court does not take the place of the national authorities, but rather reviews under Article 10 the decisions which they have taken pursuant to their power of appreciation. In so doing, the Court must look at the ‘interference’ complained of in the light of the case as a whole and determine whether the reasons adduced by the national authorities to justify it were ‘relevant and sufficient’ and whether they based their decisions on an acceptable assessment of the relevant facts (see *Grinberg v. Russia*, no. 23472/03, §§ 26-27, 21 July 2005; *Vogt v. Germany*, judgment of 26 September 1995, Series A no. 323, pp. 25-26, § 52). Moreover, the Court will take the following elements into account: the position of the parties to the defamation proceedings, the subject matter of the impugned publication and the qualification of the contested statements by the domestic courts (see *Jerusalem v. Austria*, no. 26958/95, § 35, ECHR 2001-II).

34. As regards the applicant’s position as a journalist, the Court reiterates that the press fulfils an essential function in a democratic society. Although it must not overstep certain bounds, particularly as regards the reputation and rights of others, its duty is nevertheless to impart – in a manner consistent with its obligations and responsibilities – information and ideas on all matters of public interest (see *De Haes and Gijssels v. Belgium*, judgment of 24 February 1997, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I, § 37; *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* [GC], no. 21980/93, § 59, ECHR 1999-III). Moreover, journalistic freedom covers possible recourse to a degree of exaggeration, or even provocation (see *Prager and Oberschlick v. Austria (no. 1)*, judgment of 26 April 1995, Series A no. 313, § 38).

35. As to Mr Lominadze, the Court observes that he was an exiled parliamentarian from the Abkhazian legislature at the material time. It is to be recalled, in this regard, that the limits of acceptable criticism are wider as regards a politician, than as regards a private individual. Unlike the latter, the former inevitably and knowingly lays himself or herself open to close scrutiny of every word and deed by journalists and the public at large. Therefore, such persons must display a greater degree of tolerance (see, for example, *Incal v. Turkey*, judgment of 9 June 1998, *Reports* 1998-IV, p. 1567, § 54).

36. The subject matter of the impugned publication was the applicant’s assessment of Mr Lominadze’s financial situation in the light of his property declaration. None of the parts of that document criticized by the applicant was confidential and its publication was not prohibited (cf., *a contrario*, *Fressoz and Roire*, cited above, §§ 52 and 53). It is to be noted that the applicant’s article contributed to a regular rubric which informed readers of the material welfare of different political figures. The specific concern with this particular parliamentarian’s assets was heightened by his association with the sensitive ‘Abkhazian problem’ (paragraphs 8, 10 and 30 above). Also taking also into account the problem of corruption in the public service at the material time (paragraphs 6 and 9 above) – a fact not disputed by the Government – the Court has no doubt that the applicant’s freedom of expression was exercised in the

context of a matter of important public interest (c.f., *a contrario*, *Katamadze v. Georgia* (dec.), no. 69857/01, 14 February 2006). Consequently, an interference with the exercise of press freedom cannot be compatible with Article 10 of the Convention unless it is justified by another overriding requirement of public interest (*Fressoz and Roire*, cited above, § 51).

37. The Court further observes that the scope of the interference imposed by the Supreme Court judgment of 12 September 2003 extended not to the publication in its entirety but solely to the two following phrases: ‘the son-in-law has probably given a hand to his father-in-law [the Parliamentarian], otherwise the latter could hardly have finished ... the construction of the summer house ...’ and ‘one can only wonder whether Lominadze and people like him feed on air, without ever spending salaries; how else could they manage to save so much?!’.

38. The Supreme Court found these phrases defamatory since they were, in its view, untrue. Thus, without examining the question whether they could be considered to be value-judgments (see, *a contrario*, *Katamadze* (dec.), cited above), the Supreme Court concluded that they were statements of fact, since only the latter are susceptible of proof (see *Grinberg*, cited above, § 30). The state of the Georgian law on defamation at the material time led to this incomplete analysis. Notably, Article 18 of the Civil Code made no distinction between value-judgments and statements of fact, referring uniformly to ‘information’ (*cnobebi*), and required that the truth of any such ‘information’ be proved by the respondent party. Such an indiscriminate approach to the assessment of speech is, in the eyes of the Court, *per se* incompatible with freedom of opinion, a fundamental element of Article 10 of the Convention (see, *Zakharov v. Russia*, no. 14881/03, §§ 29 and 30, 5 October 2006; *Karman v. Russia*, no. 29372/02, §§ 42 and 43, 14 December 2006).

39. The Court considers that the expressions condemned by the Supreme Court in the present case amounted to an opinion, albeit expressed provocatively, as they represented the applicant’s subjective assessment of the credibility of the parliamentarian’s property declaration. The burden of proof in respect of such an assessment is obviously impossible to satisfy.

40. Sarcastic and cynical as the applicant’s phrases were, in the Court’s view, they did not constitute a gratuitous personal attack upon the parliamentarian (cf., *a contrario*, *Katamadze v. Georgia* (dec.), no. 69857/01, 14 February 2006), since they were not devoid of any factual basis (*De Haes et Gijssels*, cited above, § 47), e.g. the kind and value of the parliamentarian’s declared property, his salary level, his kinship with the Head of the President’s Security Service, etc. In other words, there was a sufficiently close link between the applicant’s contested phrases and the circumstances of the case (see *Feldek v. Slovakia*, no. 29032/95, § 86, ECHR 2001-VIII).

41. The Court is not convinced by the argument that the applicant was under a duty to enquire when and how exactly the impugned property had been acquired by the parliamentarian. It notes in this regard that, as acknowledged by the Government, no such information was contained in Mr Lominadze’s property declaration. The Court further observes that the applicant’s article described the kind and value of the assets exactly as disclosed by the parliamentarian’s declaration (paragraph 28 above). Consequently, whilst the applicant could not be said to have either knowingly distorted or recklessly disregarded the publicly available information about the origin of the parliamentarian’s assets, the Court finds that she, as a journalist, was entitled, when contributing to the public debate on a matter of legitimate concern, to rely on the contents of the property declaration – an official document – without having to undertake independent research. To hold otherwise would undermine the vital role of public-watchdog

which the press fulfils in a democratic society (see *Colombani and Others v. France*, no. 51279/99, § 65, ECHR 2002-V).

42. In the light of the above, the Court concludes that the standards applied by the Supreme Court were not compatible with the principles embodied in Article 10, since it did not adduce relevant and sufficient reasons justifying the interference with the applicant's right to impart information and ideas on matters of public concern. Therefore, the Court concludes that the interference was not necessary in a democratic society.

43. There has accordingly been a violation of Article 10 of the Convention.
(...)

FOR THESE REASONS, THE COURT UNANIMOUSLY

1. *Declares* the complaint under Article 10 of the Convention admissible and the remainder of the application inadmissible;
2. *Holds* that there has been a violation of Article 10 of the Convention;
3. *Holds*
  - (a) that the respondent State is to pay the applicant, within three months from the date on which the judgment becomes final in accordance with Article 44 § 2 of the Convention, EUR 1,500 (one thousand five hundred euros) in respect of non-pecuniary damage, plus any tax that may be chargeable, which sums are to be converted into the currency of the respondent State at the rate applicable on the date of settlement;
  - (b) that from the expiry of the above-mentioned three months until settlement simple interest shall be payable on the above amounts at a rate equal to the marginal lending rate of the European Central Bank during the default period plus three percentage points.
4. *Dismisses* the remainder of the applicant's claim for just satisfaction.

Done in English, and notified in writing on 5 June 2007, pursuant to Rule 77 §§ 2 and 3 of the Rules of Court.

Noot

1. Als een journalist insinueert dat iemand strafbare feiten heeft begaan, schendt hij diens eer en goede naam. Naar Nederlands recht kan dat een onrechtmatige daad opleveren (artikel 6:162 BW) en een strafbaar feit (artikel 261 e.v. Sr). Het EHRM beoordeelt zo'n situatie als een botsing van grondrechten, te weten de vrijheid van meningsuiting (artikel 10 EVRM) en het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer (artikel 8 EVRM). Laatstgenoemd artikel biedt niet alleen bescherming tegen het onthullen van privégegevens, maar ook tegen aantasting van iemands reputatie.¹ In de zaak Chauvy, waarin de schrijver van een boek was veroordeeld wegens smaad, overwoog het EHRM dat

---

¹ Het maakt wel verschil of een publicatie iemands privacy schendt dan wel diens recht op eer en goede naam. Een schending van de privacy – zoals het onthullen van medische gegevens – is meestal onrechtmatig ongeacht de waarheid van de onthulling.

‘the Court must verify whether the authorities struck a fair balance when protecting two values guaranteed by the Convention which may come into conflict with each other in this type of case, namely, on the one hand, freedom of expression protected by Article 10 and, on the other, the right of the persons attacked by the book to protect their reputation, a right which is protected by Article 8 of the Convention as part of the right to respect for private life.’²

Het komt in de praktijk ook voor dat het slachtoffer van een smadelijke publicatie een klacht indient in Straatsburg. De klacht houdt dan in dat de Staat een positieve verplichting krachtens artikel 8 EVRM heeft geschonden doordat de nationale rechter onvoldoende bescherming bood tegen het onrechtmatige gedrag van de media.³

2. Het is niet in zijn algemeenheid te zeggen welk grondrecht bij zo’n botsing voorrang moet krijgen. Wel zijn in de jurisprudentie van het EHRM een aantal richtlijnen te vinden.

- a. de uitingsvrijheid werpt extra gewicht in de schaal als de publicatie een onderwerp van algemeen belang betreft;
- b. politici moeten meer inbreuken op hun persoonlijke levenssfeer gedogen dan gewone mensen;
- c. de rechter mag verlangen dat een journalist de waarheid van zijn feitelijke beweringen aantoot, maar die eis mag niet gesteld worden ten aanzien van waardeoordelen;
- d. een beledigend waardeoordeel moet niet gespeend zijn van elke feitelijke grondslag;
- e. de pers heeft het recht een beetje te overdrijven en te provoceren;
- f. journalisten dienen te goeder trouw te handelen, in overeenstemming met de ‘ethics of journalism’;
- g. de sanctie die de rechter oplegt mag niet onevenredig zijn in verhouding tot de fout die de journalist heeft begaan.

Bijna al deze punten komen in bovenstaand arrest aan de orde. De meeste aandacht besteedt het Hof aan het verschil tussen feiten en meningen (punt c), alsmede aan de hoeveelheid onderzoek die van een journalist verwacht mag worden (punt f). Op deze twee onderwerpen gaat deze noot wat dieper in.

Feiten en meningen

3. Het onderscheid tussen feitelijke mededelingen en waardeoordelen werd voor de eerste keer gemaakt in het Lingens-arrest van 1986.⁴ De desbetreffende overweging luidt als volgt:

Als een publicatie alleen de reputatie van een bepaalde persoon beschadigt is de waarheid een veel belangrijker criterium.

² EHRM 29 juni 2004, appl. 64915/01, *Chauvy e.a. t. Frankrijk*, r.o. 70. Zie ook EHRM 17 december 2004 (Grote Kamer), appl. 33348/96, *Cumpănă en Mazăre t. Roemenië*, r.o. 91.

³ Een voorbeeld biedt EHRM 19 september 2006, appl. 42435/02, *White t. Zweden*. White was door een krant aangewezen als de mogelijke moordenaar van de Zweedse premier Olof Palme in 1986. De klacht wegens schending van artikel 8 EVRM was weliswaar ontvankelijk, maar ongegrond.

⁴ EHRM 8 juli 1986, *Lingens t. Oostenrijk*, r.o. 46, NJ 1987, 901 (m.nt. Alkema). Zie ook

‘In the Court’s view, a careful distinction needs to be made between facts and value-judgments. The existence of facts can be demonstrated, whereas the truth of value-judgments is not susceptible of proof. The Court notes in this connection that the facts on which Mr. Lingens founded his value-judgment were undisputed, as was also his good faith (see paragraph 21 above).

Under paragraph 3 of Article 111 of the Criminal Code, read in conjunction with paragraph 2, journalists in a case such as this cannot escape conviction for the matters specified in paragraph 1 unless they can prove the truth of their statements (see paragraph 20 above).

As regards value-judgments this requirement is impossible of fulfilment and it infringes freedom of opinion itself, which is a fundamental part of the right secured by Article 10 (art. 10) of the Convention. (...)

4. Artikel 18 van het Burgerlijk Wetboek van Georgië blijkt aan hetzelfde euvel te lijden als bovengenoemd artikel 111 van het Wetboek van Strafrecht in Oostenrijk (zie r.o. 38). Het artikel bepaalt namelijk dat een ieder rectificatie kan vorderen van informatie die schadelijk is voor zijn eer, goede naam of professionele reputatie, tenzij de persoon die de informatie heeft verspreid de waarheid ervan kan bewijzen. Voorzover het begrip ‘informatie’ ook waardeoordelen omvat, is deze bewijslast in strijd met artikel 10 EVRM. De waarheid van een mening kan immers niet bewezen worden. Ook Rusland had tot voor kort een wet die ten onrechte geen onderscheid maakte tussen feiten en meningen. Dat blijkt uit de twee arresten die het Hof in r.o. 38 aanhaalt. In beide zaken werd geklaagd over een veroordeling wegens smaad. In de zaak Zakharov ging het om de kwalificatie ‘asociaal’, in de zaak Karman om ‘neofascist’. Zakharov en Karman hadden de juistheid van hun beweringen niet kunnen bewijzen, maar dat hoefden zij volgens het EHRM ook niet. Voldoende was dat hun waardeoordeel niet uit de lucht kwam vallen. Een vergelijkbare uitspraak is het recente arrest Chemodurov, waarin een journalist de plaatselijke gouverneur ‘abnormaal’ had genoemd.⁵

5. Soms kan het behoorlijk lastig zijn een scheiding te maken tussen feiten en meningen. De Nederlandse rechter heeft de laatste tijd een aantal malen met die vraag geworsteld. Is het een feitelijke bewering als columnist Jort Kelder de strafpleiter Bram Moszkowicz een ‘maffiamaatje’ noemt?⁶ Hoe zit het met de kwalificatie van een alternatieve therapeut als ‘kwakzalver’?⁷ Beide uitingen konden volgens het Hof te Amsterdam niet door de beugel. Illustratief voor de verwarring is het arrest van het Hof te Arnhem over een poster die volgens het OM smaad zou opleveren jegens minister Rita Verdonk (‘Reisbureau Rita; arrestatie – deportatie – crematie; adequaat tot het bittere einde’, vergezeld van een foto van het detentiecentrum Schiphol). Het Arnhemse Hof achtte artikel 261 Sr overtreden, maar liet dit artikel buiten toepassing op grond van artikel 94 Grondwet jo. artikel 10 EVRM. Verwarrend is dat het Hof eerst bewezen verklaart dat de gewraakte

---

⁵ Zie ook EHRM 31 juli 2007, appl. 72683/01, *Chemodurov t. Rusland*.

⁶ Hof Amsterdam 24 mei 2007, *Moszkowicz t. Kelder*, *Mediaforum* 2007-6, nr. 21 (m.nt. Nieuwenhuis).

⁷ Hof Amsterdam 31 mei 2007, *Sickesz t. Vereniging Tegen de Kwakzalverij*, *Mediaforum* 2007-9, nr. 32 (m.nt. Griffiths).

poster een tenlastelegging van bepaalde ‘feiten’ oplevert (vandaar smaad) en vervolgens overweegt dat de poster een ‘waardeoordeel’ tot uitdrukking brengt⁸.

6. Het EHRM is zich bewust van de problemen. In de zaak *Cumpănă en Mazăre* overwoog het Hof met zoveel woorden: ‘Admittedly, where allegations are made about the conduct of a third party, it may sometimes be difficult, as in the instant case, to distinguish between assertions of fact and value judgments. Nevertheless, even a value judgment may be excessive if it has no factual basis to support it (...)’.⁹ In andere zaken erkende het Hof dat in een concrete publicatie feitelijke beweringen en waardeoordelen met elkaar vervlochten waren.¹⁰ Het Hof beoordeelt dan in het licht van alle omstandigheden van het geval welke elementen doorslaggevend zijn. Meestal komt het Hof tot de conclusie dat de subjectieve elementen de boventoon voeren, waardoor een beperking op de uitingsvrijheid moeilijker te rechtvaardigen is. In de zaak *Gorelishvili* aarzelt het Hof niet het gewraakte krantenartikel als een mening te bestempelen (r.o. 39). Het gaat volgens het Hof om een subjectieve inschatting door *Gorelishvili* van de geloofwaardigheid van de financiële opgaven die het parlementslid *Lominadze* had ingediend.

Journalistieke ethiek

7. In diverse arresten heeft het EHRM verwezen naar de journalistieke ethiek. Als beroepscoodes zijn nageleefd, werkt dat in het voordeel van de journalist. Zo niet, dan is een beperking op de persvrijheid eerder gerechtvaardigd. ‘Professional codes of conduct’ kunnen in uiteenlopende situaties een rol spelen. In het arrest *William Goodwin* werden dergelijke codes genoemd ter ondersteuning van het recht op bronbescherming.¹¹ In *Ormanni* hechtte het Hof belang aan het feit dat een weekblad na het publiceren van negatieve berichten over een bepaalde ambtenaar, deze ambtenaar de mogelijkheid van een weerwoord had gegund.¹² In de arresten *Fressoz en Roire*, respectievelijk *Dupuis*, ging het om de vraag of een journalist gebruik mag maken van verduisterde overheidsdocumenten, met name wanneer hij niet actief bij de verduistering betrokken is geweest.¹³ Het bestraffen van journalisten is in een dergelijk geval moeilijk te rechtvaardigen, aldus het EHRM, omdat hun functie als ‘waakhond’ van de democratie in het geding is. In beide arresten overwoog het Hof: ‘L’article 10 protège le droit des journalistes de communiquer des informations sur des questions d’intérêt général dès lors qu’ils s’expriment de bonne foi, sur la base de faits exacts et fournissent des informations “fiables et précises” dans le respect de l’éthique journalistique’.

8. De vraag of een journalist bestraft mag worden wegens het citeren uit vertrouwelijke documenten staat centraal in het recente arrest *Stoll t. Zwitserland*

⁸ Hof Arnhem 28 december 2006, strafzaak poster Rita Verdonk, *Mediaforum* 2007-2, nr. 6 (m.nt. Nieuwenhuis).

⁹ EHRM 17 december 2004 (Grote Kamer), appl. 33348/96, *Cumpănă en Mazăre t. Roemenië*, r.o. 99.

¹⁰ EHRM 11 april 2006, appl. 71343/01, *Brasilier t. Frankrijk*, r.o. 37. Zie ook EHRM 19 januari 2006, appl. 46389/99, *Albert-Engelmann GmbH t. Oostenrijk*, r.o. 32.

¹¹ EHRM 27 maart 1996, *William Goodwin t. UK*, r.o. 39, *NJ* 1996, 577 (m.nt. Dommering).

¹² EHRM 17 juli 2007, appl. 30278/04, *Ormanni t. Italië*, r.o. 75. Vgl. EHRM 2 mei 2000, appl. 26132/95, *Bergens Tidende e.a. t. Noorwegen*, r.o. 58.

¹³ EHRM 21 januari 1999, *Fressoz en Roire t. Frankrijk*, r.o. 54 en 55, *NJ* 1999, 713 (m.nt. Dommering). EHRM 7 juni 2007, appl. 1914/02, *Dupuis t. Frankrijk*, r.o. 46.

van 10 december 2007.¹⁴ Om verschillende redenen is dat een opmerkelijk arrest. Anders dan de gewone Kamer in 2006 oordeelt de Grote Kamer dat de veroordeling van Stoll geen inbreuk maakte op artikel 10 EVRM. Doorslaggevend blijkt dat het krantenartikel waarin de vertrouwelijke informatie werd onthuld allerlei gebreken vertoonde: het was onvolledig, tendentius, sensatiebelust en slordig. Het Hof wijst in dat verband op een uitspraak van de Zwitserse Raad voor de Journalistiek. Waarom had Stoll zo selectief geciteerd uit het uitgelekte rapport? Nu werd een hoge ambtenaar onevenredig gedupeerd. Andere kranten in Zwitserland hadden het gehele rapport afgedrukt, waardoor de lezers in staat waren geweest zich een eigen oordeel te vormen. Als je dan toch geheimen onthult, doe het dan goed, zo lijkt de gedachtegang van de Grote Kamer. De ‘dissenting opinion’, die door vijf rechters wordt onderschreven, wijst er echter op dat Stoll niet was veroordeeld wegens smaad, maar uitsluitend wegens het schenden van staatsgeheimen.¹⁵ Bij het verwerven van het vertrouwelijke rapport had Stoll geen beroepsnormen geschonden. Het is de vorm van de publicatie die hem in Straatsburg de das omdeed.

9. Het meest komt een verwijzing naar de journalistieke ethiek voor in relatie tot het feitenonderzoek dat van een journalist mag worden verwacht. Tot de standaardarresten behoort *Bladet Tromsø en Stensaas t. Noorwegen*, waarin het EHRM overwoog:¹⁶

‘By reason of the “duties and responsibilities” inherent in the exercise of the freedom of expression, the safeguard afforded by Article 10 to journalists in relation to reporting on issues of general interest is subject to the proviso that they are acting in good faith in order to provide accurate and reliable information in accordance with the ethics of journalism.

(...)

It must therefore be examined whether there were any special grounds in the present case for dispensing the newspaper from its ordinary obligation to verify factual statements that were defamatory of private individuals. In the Court’s view, this depends in particular on the nature and degree of the defamation at hand and the extent to which the newspaper could reasonably regard the Lindberg report as reliable with respect to the allegations in question. The latter issue must be determined in the light of the situation as it presented itself to *Bladet Tromsø* at the material time (see paragraphs 7-19, 25-26 above), rather than with the benefit of hindsight (...).’

Onderzoeksplicht journalist

10. Hoofdregeel is dus dat een journalist zijn feiten checkt alvorens iemand te beschuldigen. Uitzonderingen op deze ‘ordinary obligation’ zijn echter mogelijk. Twee criteria zijn van belang om te bepalen welke mate van zorgvuldigheid van een journalist geëist mag worden. In de eerste plaats de aard en de omvang van de

¹⁴ EHRM 10 december 2007, appl. 69698/01, *Stoll t. Zwitserland*. Zie vooral r.o. 102-107 en r.o. 140-152. De eerdere Kameruitspraak was EHRM 25 april 2006, *Mediaforum* 2006-7/8, nr. 23.

¹⁵ Dissenting opinion van Zagrebelsky, bijgevallen door Lorenzen, Fura-Sandström, Jaeger en Popović. De Nederlandse rechter Myer bevond zich bij de meerderheid van twaalf.

¹⁶ EHRM 20 mei 1999, appl. 21980/93, *Bladet Tromsø en Stensaas t. Noorwegen*, r.o. 65 en 66.

beschuldiging in kwestie. Het ligt voor de hand dat meer voorzichtigheid op zijn plaats is naarmate de dreigende schade ten gevolge van de publicatie groter is. Een tweede criterium is de betrouwbaarheid van de bron. Op een officieel document van de overheid zal een journalist eerder mogen afgaan dan op een roddelpraatje tijdens een receptie. De vraag in hoeverre een bron als betrouwbaar mag worden beschouwd, moet de rechter *ex tunc* beoordelen. Belangrijk is wat de journalist ten tijde van de publicatie kon weten. Het feit dat de informatie achteraf niet blijkt te kloppen, doet aan zijn goede trouw geen afbreuk. Beide criteria zijn ook in latere arresten toegepast en zijn relevant voor de zaak *Gorelishvili*.

11. De jurisprudentie laat zien dat beschuldigingen aan het adres van gewone burgers zwaarder worden opgenomen dan beschuldigingen aan het adres van politici. In de zaak *McVicar* was een journalist veroordeeld wegens smaad jegens de Britse atleet Linford Christie, die hij van dopinggebruik had beschuldigd. Het EHRM achtte de veroordeling niet in strijd met artikel 10 EVRM. Daarbij overwoog het Hof ‘that the potential consequences of the allegations made in the article for an individual who had achieved fame and fortune purely as a result of his athletic achievements were very grave’.¹⁷ Ook in de zaak *Pedersen en Baadsgaard* werd geen schending van artikel 10 EVRM aangenomen. Hier was een hoofdcommissaris van politie aangewezen dat hij in een spectaculaire strafzaak ontlastend bewijsmateriaal had weggemoffeld. Het Hof nam in aanmerking dat de beschuldiging zeer ernstig was en betrekking had op een ambtsmisdrijf. Daardoor kwam tevens de ‘*presumptio innocentiae*’ krachtens artikel 6, tweede lid, EVRM in het geding. Interessant is dat de hoofdcommissaris ergens tussen een gewone burger en een politicus werd ingeschaald. Hij zou meer kritiek moeten dulden dan gewone burgers, maar kon ook niet op één lijn worden geplaatst met politici. Volgens het Hof kan namelijk niet worden gezegd ‘that civil servants knowingly lay themselves open to close scrutiny of their every word and deed to the extent politicians do’.¹⁸

12. Ook de betrouwbaarheid van de bron komt in diverse arresten aan de orde. Rechterlijke uitspraken zijn bij uitstek een betrouwbare bron. Een journalist mocht spreken van de ‘burgemeester-inbreker’ nadat de desbetreffende burgemeester voor inbraak was veroordeeld. Een veroordeling wegens smaad was in strijd met artikel 10 EVRM.¹⁹ Journalisten mogen daarnaast afgaan op rapporten die in opdracht van de overheid zijn opgesteld. Zo kon *Bladet Tromsø* zich beroepen op een rapport dat was opgesteld door een inspecteur van het ministerie van Visserij over de zeehondenjacht. De krant hoefde niet op eigen houtje een aanvullend onderzoek te doen.²⁰ Hetzelfde gold voor een journalist van *Le Monde* die een artikel had geschreven op basis van een rapport over drugshandel, opgesteld in opdracht van de Europese Commissie.²¹ Mondelinge mededelingen van hoge ambtenaren zijn even gezaghebbend als schriftelijk stukken, al kunnen later bewijsproblemen ontstaan. Als de ambtenaren hun uitspraken later bevestigen, doet deze complicatie zich niet voor.²² Niet elk document dat er serieus uitziet is echter een bron waar journalisten zonder meer op mogen afgaan. Een persbericht van een politieke partij

¹⁷ EHRM 7 mei 2002, appl. 46311/99, *McVicar t. UK*, r.o. 85.

¹⁸ EHRM 17 december 2004 (Grote Kamer), appl. 49017/99, *Pedersen en Baadsgaard t. Denemarken*, r.o. 80.

¹⁹ EHRM 19 december 2006, appl. 18235/02, *Dąbrowski t. Polen*, r.o. 33.

²⁰ EHRM 20 mei 1999, appl. 21980/93, *Bladet Tromsø en Stensaas t. Noorwegen*, r.o. 68.

²¹ EHRM 25 juni 2002, appl. 51279/99, *Colombani t. Frankrijk*, r.o. 65.

²² EHRM 1 maart 2007, appl. 510/04, *Tønsvberg Blad en Haukom t. Noorwegen*, r.o. 97.

waarin een politieke tegenstander van wangedrag wordt beschuldigd, ontslaat een journalist niet van de plicht zelfstandig onderzoek naar de feiten te doen.²³

Tenslotte

13. In de zaak Gorelishvili stelt het Hof eerst vast dat de gewraakte publicatie moet worden beschouwd als een mening (r.o. 39). Vervolgens besteedt het aandacht aan de vraag of de journaliste meer aandacht had moeten besteden aan het feitenonderzoek (r.o. 41). Op het eerste gezicht lijkt dat in strijd met elkaar. De waarheid van meningen hoeft toch niet bewezen te worden? Bij nader inzien valt het met die tegenstrijdigheid mee. Waardeoordelen die iemand beledigen mogen niet 'devoid of any factual basis' zijn (r.o. 40). Hoeveel feitelijke basis voor het waardeoordeel aanwezig moet zijn, staat niet bij voorbaat vast. In casu was het waardeoordeel sterk vervlochten met de feitelijke bewering: de heer Lominadze heeft twee duren huizen gekocht uit inkomsten die hij ten onrechte niet heeft opgegeven. Het is geen gewaagde veronderstelling te denken dat er meer feitelijke basis aanwezig moet zijn naarmate het gehalte aan feitelijke beweringen groter is. De Studiecommissie voor alternatieve geschillenbeslechting in de journalistiek (Commissie-Dommering) plaatste in mei 2007 theoretische vraagtekens bij het onderscheid tussen een waardeoordeel en een feitelijk oordeel.²⁴ Intussen lijkt het Hof de scherpe tweedeling uit het Lingens-arrest van 1986 te hebben genuanceerd tot een glijdende schaal.

---

²³ EHRM 22 februari 2007, appl. 37464/02, *Standard Verlagsgesellschaft mbH (no. 2) t. Oostenrijk*, r.o. 42.

²⁴ Rapport 'Klachten over mediapublicaties', p. VI. Het rapport is gepubliceerd als katern in *Mediaforum* 2007-5 en op de website <www.ivir.nl>. Onlangs wees het Hof een arrest waarin een publicatie eerst werd behandeld als een waardeoordeel en daarna, subsidiair, als een feitelijk oordeel. Zie EHRM 24 april 2007, appl. 7333/06, *Lombardo e.a. t. Malta*, r.o. 59 en 60.